

Makale Geliş Tarihi | Received: 03.12.2021

E-ISSN: 2148-9327

Makale Kabul Tarihi | Accepted: 23.03.2022

<http://dergipark.org.tr/kilikya>

Araştırma Makalesi | Research Article

KİRENE OKULUNDA MUTLULUK AHLAKININ REDDİ

Zeynep DURAN*

Öz: Antik Yunan felsefesinde “nasıl yaşamalıyız?” sorusuna farklı okullar tarafından verilmiş farklı cevaplar, büyük ölçüde “mutluluk ahlakı” (*eudaimonism*) ile ilişkilendirilir. Buna göre, insan yaşamının nihai ereği, merkezinde erdemin yer aldığı mutluluktur. Sokratesçi küçük okullar arasında yer alan ve kendine özgü bir hazcı ahlak anlayışı benimseyen Kirene Okulu ise, haklarındaki sınırlı antik kaynaklardan edindiğimiz tanıklıklar ışığında, bu genel çerçevenin dışında duruyor gözükür. Bu yazı, Okulun ahlak kuramının geleneksel Yunan mutluluk ahlakı ile uyuşmama iddiasını, Okulun benimsediği şüpheli bilgi kuramı ile gerekçelendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için, Okulun, bilgi kuramlarına dayanan üç temel fikir kabul ettiği öne sürülmüş ve bu fikirler doğrultusunda mutluluk ahlakı altında yer alan varsayımları reddettiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kirene Okulu, Mutluluk Ahlakı, Şüphencilik, Hazcılık, Duygulanım

THE REJECTION OF EUDAIMONISM IN THE CYRENAIC SCHOOL

Abstract: The different answers given by various schools to the question “how should we live?” in ancient Greek philosophy are largely characterized as eudaimonistic: The ultimate goal of human life is eudaimonia which comprises virtue at the heart. Considered among the minor Socratic schools and embracing a distinctive hedonistic moral philosophy, the Cyrenaic School seems to be outside of this general framework in the light of the testimonies about them from the scanty ancient sources. This paper aims to justify the claim that the School’s moral theory is incompatible with the traditional Greek eudaimonism, by means of the sceptical epistemology embraced by the School. To this aim, it is asserted that the School holds three basic views depended on their epistemology. Thereby, it is tried to attest that the School rejects the very assumptions behind the concept of the eudaimonism in line with these views.

Keywords: The Cyrenaic School, Eudaimonism, Scepticism, Hedonism, Affection

---

* Yüksek Lisans | MA

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Türkiye | Middle East Technical University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Philosophy, Turkey

zeynep.duran@metu.edu.tr

Orcid Id: 0000-0003-4897-2100

Duran, Z. (2022). Kirene Okulunda Mutluluk Ahlakının Reddi. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 33-47.

1. Giriş

Mutluluk ahlakının (*eudaimonism*) Sokrates tarafından sınırlarının çizildiği ve antik dönemin takip eden tüm ahlak felsefeleri için bir tür aksiyom görevi gördüğü kabul edilmektedir (Vlastos, 1984, s. 183). Buna göre, insan eylemlerinin nihai hedefi mutluluktur. Yaşama ait ve ona özgü olan mutluluk, “en yüksek iyi” olarak bütün bir hayatı yaşanmaya değer kılan şeydir (Sedley, 2017, s. 90). Antik Yunan filozoflarının, mutluluk tanımlarındaki farklılıklara rağmen, daima, içinde erdemli davranışın başat rol oynadığı bir tür mutluluk ahlakı benimsediği görülmektedir.¹

Kirene Okulu, Sokratik geleneğe bağlı felsefe okulları arasında sayılmasına karşılık, ahlak kuramı bakımından genellikle anılan genel çizginin dışında değerlendirilir. Okul hakkında günümüze ulaşan az sayıdaki kaynaktan² edinilen bilgiler ışığında, doğaldır ki, bu konuda çağdaş literatürde farklı yorumlar mevcuttur. Okulun erdem odaklı felsefe geleneğinden kopmadığı ve mutluluğu bir hedef olarak görmekten vazgeçmediğine dair görüşler de savunulmaktadır.³

Bu yazıda, literatürdeki yaygın değerlendirmeye bağlı kalarak, Kirene Okulu’nun ahlak kuramının geleneksel mutluluk ahlakı kapsamı dışında yer aldığı fikrini savunacağım. Bu amaçla, öncelikle, mutluluk ahlakının içeriği konusunda ayrıntılı çözümleme sunan Aristoteles’in *Nikomakhos’a Etik*’inin ilgili bölümlerine başvuracak ve mutluluk ahlakı referanslarını onun çerçevesini çizdiği şekliyle yapacağım. Ardından, Okulun ahlak anlayışının dayanağı olan bilgi kuramına yer vereceğim. Son olarak, haklarındaki antik tanıklıklardan çıkarılan üç ayrı sonuç ile Kirene Okulunun mutluluk ahlakını benimsemediği iddiasını temellendirmeye çalışacağım.

2. Aristoteles’te Mutluluk Ahlakı

Antik Yunan ahlak felsefesini karakterize eden mutluluk ahlakı, en açık haliyle Aristoteles’in *Nikomakhos’a Etik*’inde (*NE*)⁴ yer alır. Burada Aristoteles, insanın tüm

---

¹ Bu baskın kabulün sebebi olarak, çoğunlukla, mutluluk ahlakının Antik Yunan toplumunun sağduyusunun (*common sense*) ürünü olması varsayılmıştır. Bu görüşün aksini savunanlar ise toplum dinamiklerinin yalnızca mutluluk ahlakı ile sınırlı olmadığını, dolayısıyla dönemin bazı filozoflarının mutluluk ahlakını benimsememelerinin anlaşılabilir olacağını ileri sürerler. Bkz. Schuh (2019).

² Kaynaklar fragmanlara değil tanıklıklara dayanmaktadır. Seçilmiş kaynakların İngilizce toplu basımı için bkz. Tsouna (1998, ss. 143-160) ve Zilioli (2012, ss. 185-196). Bu yazı içinde alıntı yaptığım aşağıda sıralanan antik kaynaklar bu iki toplu basımdan ve Irwin (1991)⁴ den edinilmiştir. Referanslarda, kaynakların İngilizce literatürde kabul edilen kısaltmalarını kullandım: Athenaios, *Deipnosophistai* (*Sofistler Akşam Yemeğinde*) = *Deipn.*; İskenderiyeli Klementos, *Stromateis* (*Kırkyama*) = *Strom.*; Plutarkhos, *Adversus Colotem* (*Kolotes’e Karşı*) = *Adv. Col.*; Sextus Empeirikos, *Adversus Mathematicos* (*Bilim Adamlarına Karşı*) = *M.*; Sextus Empeirikos, *Pyrrhoneae Hypotheses* (*Pyrrhon Kuşkuculuğunun Ana Hatları*) = *PH.*; *Papyrus Herculanensis* (*Herculanensis Papirüsleri*) (içinde) Philodemus, *On Choices and Avoidances* (*Tercihler ve Kaçınmalar Üzerine*) = *PHerc.* Diogenes Laertios (*Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*) alıntılarını ise kaynağın Türkçe tercümesinden (2021) yaptım ve kaynağa *DL* kısaltması ile referans verdim.

³ Anılan yönde görüşler için bkz. Tsouna (1998), Urstad (2009) ve Lampe (2015).

⁴ Bu yazıda *Nikomakhos’a Etik* referanslarını, İngilizce literatürde kabul edilen *NE* kısaltması ve Bekker numaraları ile yaptım. Alıntılarda ise metnin Türkçe tercümesini (2018) kullandım.

eylemlerinin nihai amacının (*telos*) bilinmesi ve belirlenmesi konusunu ele alır ve bu konuyu pratik alanda en önemli ve en başta gelen bilim dalına –politikaya- ait olarak görür (NE, 1094a 18–29).

Aristoteles, her çalışma ve araştırma alanında amacın bir tür “iyi” olduğunu, politikanın ve onun araştırma konusu olan insan eylemlerinin amacına ait iyinin - ya da en yüksek iyinin - ise “mutluluk” olarak adlandırılması konusunda genel bir ittifak bulunduğunu belirtir. Buna göre mutluluk, iyi yaşamak ve iyi durumda olmak ile eş tutulmaktadır. Ancak mutluluğun *ne* olduğu tartışma konusudur (NE, 1094a1-3; 1095a14-21). Kimilerince haz, zenginlik, onur ya da erdemle ilişkilendirilen mutluluk, kimilerine göre ise koşullara bağlı olarak değerlendirilmektedir. Örneğin hastalık zamanında sağlık, yoksullukta ise zenginlik mutluluktur (NE, 1095b14-1096a11).

Aristoteles’e göre, “en yüksek iyi” şu özellikleri taşımalıdır: (1) *Nihai amaç* olmalıdır. Bu, bir şeyin başka hiçbir şey uğruna değil, yalnızca kendisi için istenmesi anlamına gelir. (2) *Kendine yeter* olmalıdır. Kendine yeter bir hedefin hiçbir eksikliği bulunmaz, ilave bir şeye gereksinim duymaz ve hayatı tercih edilir kılar. (3) “İyi” ancak bir iş ile ilişkili olduğuna göre (bir heykeltıraşın, flütçünün, marangozun, ayakkabıcının ürettiklerinin “iyi” olmasından bahsettiğimiz gibi), insanın hedeflediği “en yüksek iyi” de ancak *insanın kendine özgü işine* ait olmalıdır. (4) *Yaşamın tamamını* kapsamalıdır (NE, 1097a15-1098a19).

Mutluluk, tüm bu özellikleri karşıladığı ölçüde insan yaşamının nihai en yüksek iyisi olur. Buna göre, Aristoteles’te mutluluk, hayat boyunca ruhun erdeme uygun etkinliği ile kazanılır. Ruhun insana özgü olan rasyonel kısmının erdeme uygun kullanımı olarak mutluluk insan için en iyi haldir, kendine yeter ve nihaidir. Bir insanın mutlu olarak adlandırılabilmesi, dış iyileri de (dostlar, zenginlik, siyasi güç, soyluluk, iyi çocuklar, güzellik gibi) gerektirmekle birlikte, buradaki temel öge insana özgü olan erdemlerdir. Erdemin eyleme dökülmesi vurgusu ise, mutluluğu öznel bir zihin hali olmaktan çıkararak görünür kılar (NE, 1097a15-1099b8).

Aristoteles’in mutluluk tanımından yola çıkarsak, mutluluk ahlakının iki temel varsayımına dayandığı söylenebilir. Öncelikle, *yaşam bir bütün olarak değerlendirilmektedir*. Aristoteles, bir tek kırlangıcın baharı getirmediğini söylerken (NE, 1098a18-19), tek tek anlara değil yaşamın tamamına yayılan bir sürekliliğe işaret eder. İkinci olarak ise, insan hayatının ereğinin, ruhun rasyonel kısmının erdemlerinde açığa çıkması fikri, belirli bir *insan doğasının var olduğunu* ve bunun da *bilinebilir* olduğunu varsaymaktadır. Kirene Okulu, göreceğimiz gibi, bu varsayımları reddedecektir.

3. Kirene Okulunda Bilginin ve Ahlakın Kaynağı: Duygulanımlar (*pathē*)⁵

Dış dünya ile aralarına mesafe koyarak, abluka altındaymış gibi kendilerini tamamen *pathē* içine kapatmışlardır. Dış dünyaya dair yargıları “bu böyledir” demek yerine “bu böyle görünüyor” ile sınırlıdır. (Plutarkhos, *Adv. Col.*, 1120d)

Bu filozofların bilginin ölçütleri hakkındaki sözleri, ahlaki eylemlerin amaçları hakkında söylediklerine karşılık gelir görünmektedir. Çünkü *pathē* ayrıca ahlaki eylemlerin amaçlarına da genişletilir... *pathē* bilginin ölçütü ve amaçtır. (Sextus Empeirikos, *M.*, vii, 199-200)

Bazıları da ahlaki eylemlerin amacı olarak *pathē*'yi seçerek... (*PHerc.*, 1251, iii)

Yunanca *pathē* (tekil, *pathos*), “maruz kalmak”, “değişime uğramak”, “etkilenmek” anlamlarına gelen *paskhein* fiili ile ilişkilendirilir. *Pathē*, çok genel anlamda, öznenin bir dış nesne ile iletişiminin sonucuna işaret eder. Güneş altında kalarak ısınmış bir taş, bir *pathos*'a maruz kalmıştır. Bir hastalığın bedendeki semptomları, keza, *pathē*'dir (Tsouna, 1998, s. 9). Kirene Okulu tarafından ise, *pathos*, kişinin dış dünya ile etkileşiminin bir sonucu olarak deneyimlediği, ruhtaki ve bedendeki çeşitli hareketleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bu hareketler algısal olabilir, örneğin, bal tadının algılanması gibi. Bunun yanı sıra, haz ve acı da birer *pathos*'tur. Tadılan bal sonucunda haz tecrübe etmek gibi (Warren, 2013, s. 410).⁶

Kirene Okulu, Okulun kurucusu ve Sokrates'in öğrencisi olan Aristippos'tan, dört kuşak sonraki son temsilcileri Annikeris ve Theodoros'a kadar (DL, II, 86), aralarındaki çeşitli farklılıklara rağmen⁷ bir tür şüpheli epistemoloji ve hazcı bir ahlak anlayışı benimsemiştir. Okul, insanın zorunlu tek bilgi kaynağının *pathē* olduğunu ve bunların kökenleri ya da nedenleri hakkında çıkarımda bulunamayacağımızı savunur. Çünkü *pathē* ile onu ortaya çıkaran nesnesi birbirinden farklıdır (Plutarkhos, *Adv. Col.*, 1121b). Başka bir ifadeyle, yalnızca duygulanımlarımızın kendisini bilebiliriz, fakat bu bilgiden hareketle dünyadaki şeyler ve onların doğasına dair güvenilir bilgiye sahip olamayız (Sextus Empeirikos, *M.*, vii, 191).

⁵ İngilizce literatürde *pathē* yerine “undergoing”, “affection”, “passion”, “feeling” gibi terimler kullanılmakla birlikte, bütüncül bir karşılık sağlanamaması dolayısıyla kelime Yunanca aslı tercüme edilmeden de kullanılmaktadır. Bkz. Tsouna (1998, s. 9) ve Warren (2013, s. 410). Bu yazıda *pathos/pathē*, Türkçe karşılığı “duygulanım” ile dönüşümlü olarak kullanılacaktır.

⁶ Esasen, balın bal olmak-lığını tecrübe etmek ile balın tadından edinilen haz iki ayrı şeydir. Ancak Kirene Okulu bakımından bu ayrımın nasıl yapıldığı açık görünmemektedir. Bkz. Tsuna (1998, ss. 9-14) ve Warren (2013, s. 410).

⁷ Okulun düşünce yapısı üç bölümde ele alınabilir: (1) Kireneli Aristippos'un “iyi yaşam” fikrini oluşturduğu dönem; (2) Genç Aristippos tarafından bu fikrin geliştirilerek, epistemolojik ve etik çerçevenin çizildiği dönem; (3) Bu teorik çerçevenin Okulun takipçileri tarafından oldukça farklı şekillerde yeniden yorumlandığı dönem. Buna göre, Kirene Okulunun kendine özgü temel biçimini alması Genç Aristippos'a atfedilir (Warren, 2013, ss. 409-410). Bu yazının amacı dışında kaldığından söz konusu farklılıklara gereken yerler dışında değinmeyeceğim. Dolayısıyla “Kirene Okulu” ifadesi, esasen, okulun çekirdeğini oluşturduğu varsayılan teorik yapıya karşılık gelmektedir. Bununla beraber, örneğin, Kireneli Aristippos'un hayatının Okulun teorik yapısından tamamen ayrıldığını savunan bir çalışma için bkz. Mann (1996).

Kirenelilere göre, dış dünyadaki bir nesne ile temasımızda, örneğin, “beyaz rengi” ya da “tatlıyı”⁸ *tecrübe ettiğimizi* hiçbir yanılığa düşmeden iddia edebiliriz, ancak bu duygulanımlara sebep olan *şeyin* beyaz ya da tatlı olduğunu savunamayız. Pek çok insan beyaz olmayan bir şeyi beyaz olarak, ya da tatlı olmayan bir şeyi tatlı olarak duyumsayabilir. Yine de, bu yanlışlık, o insanların “beyaz” ya da “tatlı” *pathos*’unu tecrübe ettikleri gerçeğini değiştirmez. Dolayısıyla, tecrübemizde ortaya çıkan *pathos*, bize kendisinden başka bir şey hakkında bilgi vermez (Sextus Empeirikos, *M.*, vii, 191-194).

Dış dünya hakkındaki yanılığımızın sebebi ruhun yer, mesafe, hareket, değişim ve benzeri çok çeşitli sebeplere dair ayırım yapma konusundaki güçsüzlüğüdür. Bir başka deyişle, ruhun dış dünyaya dair iki karşıt yargıdan birini diğerine tercih etmesini sağlayacak bir aracı bulunmamaktadır. Kesin olarak bilebildiğimiz, yalnızca kendi öznel duygulanımlarımızdır. Dolayısıyla, insanlar arasında, dünyaya dair ortaklık kurulmasının da bir imkânı yoktur. Ne yanımızdaki kişinin aynı nesneye dair duygulanımının ne olduğunu ne de nesnenin kendisini kavrayamazken, dış dünya hakkında kesin bir yargıda bulunmamız mümkün değildir (Sextus Empeirikos, *M.*, vii, 195-197).

Tek gerçekliğimiz olan duygulanımlarımız ise, basitçe, haz ve acı olmak üzere iki türdür: “Yumuşak bir hareket” olarak tanımlanan haz, bütün canlılar için kabul edilebilir bir tecrübe iken, “sert hareket” olan acı nahoştur ve bu nedenle tüm canlılar ondan kaçınır (DL, II, 86-87).⁹ Kirenelilere göre doğruluğu apaçık olan bu durum, insanın nihai ve en yüksek ereğinin hazza yönelmek ve acıdan kaçınmak olduğunu net bir şekilde ortaya koyar. Bunun bir kanıtı şudur: “Çocukluğumuzdan beri hiç düşünmeden hazza yaklaşıyoruz, hazza kavuşunca, ne (başka) bir şey ararız, ne de bir şeyden onun karşıtı olan acı kadar kaçırız” (DL, II, 88).

Böylece yalnızca duygulanımlarımız bize iyinin ve kötünün temeli olarak belli bir durumda nasıl davranacağımızı söylemiş olur. Ancak bu tercihi yaparken, öncelikle, haz ve acının doğru anlaşılması gerekmektedir. Her iki duygulanım türü de hareketle ilişkili olduğu için, Epikuroşçuluk’tan farklı olarak, haz acının yokluğu değildir. Aksine, hazzın ya da acının yokluğunu Kireneliler uyku haline benzetirler (DL, II, 89).

İkinci olarak, duygulanımların zamanla ilişkisi de dikkate alınmalıdır. Çünkü Kirenelilere göre, ne hazzın ne de acının geleceğe ya da geçmişe yönelik bir tesiri vardır. Zira *pathē*’yi doğuran ruhun hareketi zaman içinde yok olur (DL, II, 89). Hazlar ancak

⁸ Sextus Empeirikos’a göre Kireneliler, *pathos* ile onu ortaya çıkaran nesnesi arasındaki farka işaret etmek maksadıyla, bu örnekleri “beyaz olma/beyazlanma” (*being whitened*) ve “tatlı olma/tatlanma” (*being sweetened*) ifadeleriyle anlatmaktadırlar (*M.*, vii, 191).

⁹ Kaynaklarda, sözü edilen hareketin ruhta (DL, II, 89) ya da bedende (Sextus Empeirikos, *PH.*, I. 215) olduğu aktarılmaktadır. Bu anlatımın tam olarak neye karşılık geldiği bilinmese de, Tsouna (1998, ss. 9-10) bu tabirlerin bedendeki fiziksel değişiklikler ile ilişkili olabileceğini düşünür: Yumuşak hareket, bedende meydana gelen, bedenine doğasına uygun ve bu nedenle engelle karşılaşmayan değişiklikleri; sert hareket ise bedenine doğasına ve işleyişine aykırı olan ve bu yüzden bir tür şiddet içeren değişiklikleri ifade ediyor olabilir.

belli bir süre zarfında (*monochronon*) tecrübe edilirler (Athenaios, *Deipn.*, xii, 544a). Öyleyse duygulanımlar ancak kişiye etki eden yumuşak ya da sert hareketlerin devam ettiği süre ile sınırlıdır. Başka bir deyişle, hazlar ve acılar yalnızca tecrübe edildikleri zaman dilimi içinde dolaysızca ve apaçık bilinebilirler.

Bu nedenle, geçmişte yaşanmış bir haz tecrübesini hatırlamak ya da gelecekteki olası bir haz yaşantısına dair beklenti içinde olmak, o zihinsel aktivitenin konusu olan hazzın kendisini tecrübe etmek değildir, dolayısıyla bize o tikel hazzı yeniden yaşatmaz. Öyleyse, hatırlama ya da beklenti esnasında hissedilen zihinsel hazzın kendisinin, hatırlanan ya da beklenen haz tecrübesinden ayrı olarak, yalnızca içinde bulunulan ana ait müstakil bir haz olarak değerlendirilmesi ve ancak bu bakımdan bir değere sahip olması düşünülebilir (Warren, 2013, ss. 419-420).

Gerçekten, Kirenelilere göre, bir haz deneyiminin diğerine katkısı yoksa da, esasen, her bir haz tecrübesi kendi içinde aynı hissiyata sahiptir. “Hazlar arasında fark yoktur ve bir haz ötekenden daha hoş değildir” (DL, II, 87). Kireneliler, hazzı (ve acıyı) kişinin tekil deneyimleri sonucu ortaya çıkan yumuşak (ve sert) hareketlerle ilişkilendirdikleri için, sebebi her ne olursa olsun, aynı hareketlerin tecrübe edilmesi dolayısıyla farklı hazları (ve farklı acıları) birbirleriyle kıyasla(ya)mıyor olabilirler. Bu nedenle, geçmiş bir haz tecrübesini hatırlamak eğer kişide bir haz uyandırıyor ise bu yeni bir tecrübe olarak yaşanmalıdır. Üstelik Kireneliler için “insanın karşısına çıkan bir tek hazzın bile tadını çıkarması yeterlidir” (DL, II, 91).

Ancak yine de Kireneliler, daha temel bir ayırım yaparak, bedensel ve zihinsel hazları ayırır ve ilkini daha üstün görürler. Benzer olarak, bedensel acılar da zihinsel acılardan daha ağırdır. Suçluların bedensel acılar yoluyla cezalandırılmalarının sebebi de budur (DL, II, 90). Aradaki bu ayırım dolayısıyla hayatın nihai ereği olan haz da bedensel hazzı karşılık gelmektedir (DL, II, 87).

4. Kirene Okulu ve Mutluluk Ahlakı

Kirene Okulunun hazzı bir ahlak anlayışı benimsemesi, tek başına, mutluluk ahlakını reddettiği anlamına gelmez. Zira Epikuros da ahlak felsefesinin merkezine – kendine özgü olarak tanımladığı - hazzı koyar, fakat hayatın amacını mutluluk olarak görmekten vazgeçmez (DL, X, 122; 128).¹⁰ Epikuroşçuluk, haz ve keyif dolu bir hayatı nihai erek olarak gördüğü ve bununla birlikte hazzı erdemli davranışlarla ilişkilendirdiği için geleneksel mutluluk ahlakı çizgisinden ayrılmaz (O’Keefe, 2016; Sedley, 2017). Kirene Okulunun haz tanımı ve buna bağlı olarak hazzılık düşüncesi ise Epikuroşçuluk’tan farklıdır. Kirenelilerin, bilginin ölçütü olarak kendilerini tamamen *pathē* içine kapatmaları haz anlayışlarını belirlediği gibi, dış dünya ile ilişkilerini ve ahlaki

---

¹⁰ Epikuroşçular, Kirenelilerin aksine, duyuların gerçeklik hakkında bilgi sağladığından ve güvenilirliğinden şüphe etmezler (DL, X, 31). “Görme ve işitme duyuları, acı çekme duyusu kadar gerçektir; bu nedenle, belirsiz şeyler konusunda da görünür dünyadan hareketle çıkarsama yapmak gerekir” (DL, X, 32).

kararlarını da şekillendirir. Buna göre, Kirene Okulu düşüncesinde üç temel kabul bulunduğu iddia edilebilir:

- 1- Yaşam bir bütün olarak değerlendirilemez.
- 2- Ahlaki kararlarda gelecek kaygısı rol oynamaz.
- 3- Erdemlerin yalnızca tikel hazlara yönelme ve acıdan kaçınmaya yarar sağladığı ölçüde değeri vardır.

4.1. Yaşamın Bir Bütün Olarak Değerlendirilmesinin Reddi

Kirenelilerin haleflerinden Annikeris'in takipçileri, yaşama bir bütün olarak bir amaç belirlemedi fakat her bir davranışın özel bir amacı olduğunu ileri sürdü. (İskenderiyeli Klemens, *Strom.*, ii. 21, 130.7-8)

Onlar [Kireneliler] ulaşılabilecek son ereğin mutluluktan farklı olduğunu düşünürler. Nitekim onlar için son erek, bir anlık hazdır, mutluluk ise bu anlık hazların birleşimidir: geçmiş ve gelecek hazlar da bunun içinde sayılırlar. Anlık haz kendisi için istenmelidir; mutluluk ise kendisi için değil, bu anlık hazlar için istenmelidir. (DL, II, 87-88)

Kireneliler için en yüksek iyi olarak hedeflenen hazzın, belli bir süre içinde doğup yok oluyor olması ve geleceğe ya da geçmişe etki etmemesi, hayattan ancak parça parça ve süresiz bir şekilde keyif alındığını gösterir (Sedley, 2017, ss. 92 ve 99). Böyle bir haz anlayışı çerçevesinde, doğaldır ki, insanın nihai ereği, her bir tekil davranış ile elde edilen tikel hazlar iken, mutluluk, ancak, tek tek yaşanmış tüm haz tecrübelerinin toplamı olmaktadır. Bu nedenle, haz kendisi için arzu edilirken, mutluluk anlık hazlar için arzu edilir. Başka bir deyişle mutluluk, haz dolu bir hayat anlamına geldiği ölçüde dolaylı olarak istenir. Ayrıca peşinden gidilen bir hedef değildir.

İnsanın nihai ereğinin genel anlamda haz ya da yaşam boyu haz olması değil, anlık tek tek hazlar olması Kirenelilerin hazları biriktirme amacı taşımadıklarına işaret eder. Gerçekten, hazların bir araya gelmesi onlara "son derece zor" görünür. Zira haz kendisi için istenir olsa bile, bazı hazların ortaya çıkması can sıkıcı sebeplere bağlı olmaktadır (DL, II, 90). Yine, böyle bir amaç, mevcut anda hiçbir değer taşımayan gelecekteki hazlar için bir tür öngörü ve hesaplama zahmetine girmeyi gerektirecek, böylece kişinin şimdiki anda var olan gerçek hazlardan alıkonmasına ve endişeye sebep olacaktır. Kısaca, mutluluğa tikel hazların toplamından öte bir değer atfederek hayattaki hazların sayısını arttırma hedefi taşıyanlara bu hedef, aksine, üzüntü verecektir (Sedley, 2017, s. 93).¹¹

¹¹ Görüldüğü gibi Kirenelilerin hazcılık anlayışı, *Protagoras*'ta (351b-357b) karşımıza çıkan ve Sokrates'in savunur görüldüğü hazcılık anlayışıyla da uyumsuz (Plato, 1997). Her ne kadar Kirene Okulunun ahlak anlayışının temelinde, *Protagoras*'ta ele alınan "iyi" ve "haz" arasındaki yakın ilişki fikrinin bulunabileceği düşünülse de (Irwin, 1991, s. 57; Zilioli, 2012, s. 3), Kireneliler, *Protagoras*'taki Sokrates'ten farklı olarak, hazzın bir ömür boyu maksimizasyonu için rasyonel strateji geliştirme fikrini benimsemezler.

İşte, Kireneliler için, nihai hedefin anlık tikel hazlar oluşu ve hazzın biriktirilmesi yönünde rasyonel bir strateji benimsenmemesi, yaşamın bir bütün olarak değerlendirilmesinin reddine kapı aralamaktadır (Annas, 1993, s. 235). Eğer, hazzın ya da acının yoksunluğu ile geçen zaman dilimi uyku gibi ise (DL, II, 89), o halde, insanın bu tecrübe anları dışında yaşamaya dair bir algısı ya da kavrayışı yoktur denebilir. Bu iki duygulanım ancak belli süreler dahilinde ve geçici olarak yaşandığına göre hayat, esasen, birbirinden bağımsız parçaların toplamından öte bir kavrayışın konusu olamaz. Eğer bu dünyayla ilişkimiz ve neticesinde elde ettiğimiz bilgimiz yalnızca anlık duygulanımlarımızdan ibaretse, yaşamı bir bütün olarak kavramak ve ona bir erek yüklemek mümkün olmayacaktır.

Kirene Okulunun bedensel hazları zihinsel hazlardan üstün görmesi de bu görüşü destekler gözükmektedir. Bu üstünlüğün bir sebebi, bedensel hazların çok daha canlı tecrübe edilmesi olabilir. Oysa zihinsel hazlar, bedensel hazlara nazaran çok daha etkili bir şekilde bize hayatımızın bütünü hakkında fikir verirler. Bu nedenle, Kirene Okulunun zihinsel hazları daha az değerli görmeleri yaşamın tamamına dair bir kaygı taşınmadığının işareti olarak düşünülebilir (Annas, 1993, s. 231).

Dolayısıyla mutluluk ahlakı perspektifinden, mutluluk yaşamın kendisinin yöneldiği bir erek iken, Kireneliler için ulaşılmak istenen erek yaşama ait görünmemektedir. Zira yaşama bir erek atfedebilmek için öncelikle yaşamın kendisinin bir bütün olarak tasavvur edilip değerlendirilebilmesi gerekir. Bu bağlamda, Kirene Okulu çağdaşları diğer felsefe okullarından farklı olarak, yaşamı bir bütün olarak görmenin ve dolayısıyla ona nihai bir erek atfetmenin imkânını ve önemini reddetmektedir (Annas, 1993, ss. 227 ve 230).

4.2. Gelecek Kaygısının Yokluğu

[Aristippos] [e]linin altındaki şeylerin keyfini çıkarır, sahip olmadığı şeylerden alacağı haz için kendini yormazdı. (DL, II, 66)

...bazı hazları yaratan can sıkıcı nedenlere karşı çıkıyorlardı; sanki mutluluk sağlayan hazların bir araya gelmesi onlara son derece zor görünüyormuş gibi. (DL, II, 90)

[Aristippos] ne geçmiş zevklerin hatırasına ne de gelecektekilerin beklentisine bir önem verdi... çünkü biri artık yoktur, diğeri ise henüz yaşanmamış ve belirsizdir. (Athenaios, *Deipn.*, xii, 544a)

Hayata bir bütün olarak bakmak yerine, mevcut ana odaklanarak hazza yönelip acıdan kaçınma fikri Kirenelilerin gelecek planı yapmadıkları düşüncesini doğurur.¹² Örneğin, gelecekteki bir haz uğruna şimdiki anda acıya katlanmamak gerekir; ya da, olası acı verici sonuçlarından kaçınmak maksadıyla mevcut haz tecrübesinden vazgeçilmemelidir. Ancak, bu yönde bir rasyonel hesaplama yapmamak, nihayetinde, Kirenelileri kendileri ile çeliştirecek gibi görünür. Nitekim gelecekteki olumsuz sonuçları dikkate alınmadan yaşanan anlık kimi hazlar neticesinde, kişinin kaçınmayı

---

¹² Kirene Okulunun gelecek kaygısı taşıdığına yönelik aksi yönde görüşleri için bkz. Sedley (2017, ss. 91-93).

hedeflediği acıya maruz kalma ihtimali oldukça yüksektir. Veyahut hazza yönelme amacı doğrultusunda hiçbir zahmete ya da acıya katlanmamak, nihai olarak, amacın kendisiyle uyuşmayacak gibi görünmektedir. Öyleyse bu durumu nasıl anlamamız gerekir?

O'Keefe'ye (2002, ss. 405-408) göre bunu, Okulun bilgi kuramı ile ilişkili olan "belirsizlik" fikri bağlamında iki türlü anlayabiliriz: Birincisi, geleceğin kendisinin belirsiz oluşudur. Yaşandıkları anda değer kazanacakları gerçeğinden hareketle, gelecekteki hazların ardından gidilmeye değer oldukları düşünülebilir. Fakat her şeye rağmen geleceğin ne getireceği belirsizdir ve bilinemez. Onların peşine düşmek, onları elde etme çabasına girmek, yalnızca, içinde bulunulan zamana ait olan gerçek hazların yaşanmasını engellediği için kabul edilmez değerdir. Aynı zamanda, bütün bu zorlu ve acı verici çabanın sonucunda hedeflenen hazzın yaşanacağını garanti yoktur. Dolayısıyla, gelecekteki bir haz ihtimali için mevcut anın acıya yönlendirilmesi fikri, Okulun hazza yönelip acıdan kaçınma prensibine açıkça aykırı olacaktır.

Gerçekten, geleceğin bütünüyle kontrol edilememesi ve bilinmezliği şimdiki daima değerli kılar. Kirenelilerin "... ne her bilge haz içinde yaşar, ne de her değersiz insan acı içinde; ama çoğunlukla bu böyledir" (DL, II, 91) demelerinin sebebi de bu belirsizlik olabilir. Planların gerçekleşmeme ihtimali, yapılan en iyi planların bile insana daimi olarak haz tecrübesi yaşatmayacağı gerçeği ve bazı acıların kaçınılmaz olması nedeniyle, esasen, insan ancak *mümkün olduğunca* hazza yönelebilir ve acıdan kaçabilir (Warren, 2013, ss. 418 ve 421). Bu nedenle, gelecek kaygısı güderek plan yapmanın mevcut ana ve gelecek muhtemel haz tecrübesine katkı yapmasından bahsedemeyiz.

İkinci olarak, Kirenelilere göre, yaşamın bir bütün olarak değil fakat tek tek davranışların nihai ereği varsa ve davranışlarımızı arzularımız belirliyorsa, o halde, tek tek davranışların ereği arzularımızın da ereği olacaktır. Fakat gerçek şu ki, arzularımız zamanla değişir. Böylece, haz elde etme amacıyla, belli bir zaman diliminde, X davranışına yönelen bir kişi, gelecekte X yerine Y davranışını tercih edebilir. Sonuç olarak, yalnızca şimdikiye ait öznel arzuların içine sıkışmış olan "iyi" zamanla değişir. Böylece, gelecek kaygısı gütmenin rasyonel bir zemini kalmamış olur (O'Keefe, 2002, ss. 407-408).

O'Keefe'ye göre (2002, ss. 410-411), irrasyonel inançlara dayanmadıkları sürece arzular irrasyonel olarak değerlendirilemez. Örneğin, mevcut olan bir X hazzının gelecekteki bir Y hazzından daha küçük olduğunu bilmeme rağmen, X'i daha fazla arzularım irrasyonel değildir. Başka bir ifadeyle "iyi", mevcut arzuma bağlı olduğu müddetçe bu yöndeki tercihim rasyonel olacaktır. Böylece, gelecek kaygısı taşımak için bir gerekçe de bulunmamakta, gelecekte bana acı verse dahi şu andaki hazzımı tercih etmek değerli ve iyi olmaktadır.

O halde, geleceğin kendisi kadar, gelecekteki davranışlara şekil verecek olan arzular da - değişkenlikleri dolayısıyla - belirsizdir. Öyleyse, insanın zaman karşısındaki tavrı ve buna bağlı olarak tercihleri nötr olmamalıdır: "Şimdi" her zaman daha değerlidir. Eğer aksi olsaydı, *Protagoras*'taki Sokrates gibi davranmak, daha büyük hazları daha az

bedellerle elde etmeye yönelik hesaplama stratejisi benimsemek gayet doğal olacaktır (O'Keefe, 2002, s. 411). Oysa Kireneliler için, insanın, böyle bir hesabı meşru kılacak herhangi bir bilgi kaynağı bulunmamaktadır.

Bu nedenle Kireneliler için tercihlerimiz ve *menfaatlerimiz* özdeş olacak, böylece, "bugünkü arzumu gerçekleştirmem gelecekteki *menfaatime* aykırıdır" önermesi Kirene Okulu tarafından reddedilecektir. Örneğin, gelecekte sağlığımı olumsuz etkilemesine rağmen mevcut bir hazzı tercih etmem menfaatime aykırı ve bu nedenle kötü müdür? Aristotelesçi perspektiften, evet, kötüdür. Çünkü sağlığın kaybı objektif olarak menfaatime aykırıdır. Burada bu eylemi kötü yapan varsayım, insan doğasının nihai bir ereği olduğudur. İyi ve kötü, bir eylemin insanın nihai ereğine uygun olup olmamasına göre ayırt edilir (O'Keefe, 2002, ss. 409-410).

Ancak şeylerin doğası hakkında herhangi bir bilgi iddiasında bulunmayan Kireneliler için, erişimin mümkün olmadığı şeyler arasına, pek tabii, insan doğası da dahil olacaktır. Kavrayışı duygulanımlarımızın ötesine geçmemizi gerektirdiği ölçüde insan doğasının ne olduğu (ya da olup olmadığı) ve bu doğanın neyi hedeflediğine dair bilgimiz olamaz. Tek bilgimiz haz ve acıyla sınırlıyken mevcut andaki tercihlerimiz de erişilemeyen insan doğasına göre değil, fakat, hazza yönelmek ve acıdan kaçmakla belirlenecektir. Bu nedenle, menfaatlerimizi tercihlerimizden ayırmak imkânsız olacaktır (O'Keefe, 2002, ss. 409-410).¹³

4.3. Erdemlerin Araçsallığı

Kirene Okulu için "aklı başındalık" (*phronesis*) bir "iyi"dir. Ancak kendisi için değil sonuçları için istenir (DL, II, 91). Başka bir deyişle, akli başındalık, bizi tek tek davranışların ereği olan hazza ulaştırıp acıdan uzaklaştırdığı ölçüde bir "iyi" olarak kabul edilir. Öyleyse, gelecek kaygısı taşıyarak haz biriktirme hesabı yapan değil, içinde bulunduğu zamana ait davranışlarının ereğini rasyonel olarak hesaplayan kişi akli başında olacaktır. Böylece, belirsiz bir geleceğe değil, kısa vadeli hazlara ve acılara odaklanmak rasyonel görünmektedir (Feldman, 2004, s. 31). Eğer, örneğin, yeterince dikkat etmez ve yürürken ayağımı kırarsam, yürüyüşüm akli başında bir kişinin davranışı olarak nitelenemez. Zira, mevcut eylemin bir amacı acıdan kaçınmaktır. Yine, benzer olarak, boş sanılara dayalı yersiz korkular ya da kıskançlıklar bilgece değildir (DL, II, 91). Bir dayanağı olmayan bu olumsuz duygulanımlar kişiyi kaçınmak istediği acıya sürükleyecektir (O'Keefe, 2002, s. 411, n. 51).

---

¹³ Kirenelilerin gelecek kaygısı taşımadıkları fikrini destekleyen bir başka yorum Irwin'in (1991) "kişisel özdeşliğin reddi" iddiasıdır. Irwin'e göre, Kireneliler, duygulanımların ötesinde olası herhangi bir bilginin imkânını kabul etmedikleri için, süregiden bir "benlik" kavramına da sahip değillerdir. Başka bir deyişle, ahlaki bireyin zaman içinde kendisiyle özdeş kalan kendine dair bir kavrayışı da olamaz. Bugünkü ben ile yarınki ben aynı kişiye ait değildir. Dolayısıyla, gelecekteki benliklerin hazları ya da acıları hakkında düşünmeye ya da hesap yapmaya da gerek yoktur. Her ne kadar bu görüş hazcı bir teoriyi gelecek kaygısından tamamen azade yapmaya yeter görünse de, metin desteğinden yoksun olduğu ve hakkında - dolaylı olarak - aksi yönde deliller bulunduğu için eleştirilmiştir. Anılan eleştiriler için bkz. Tsouna (1998, ss. 132-133); O'Keefe (2002, ss. 398-401); Lampe (2015, ss. 94-96).

Kirene Okulu, diğer erdem türleri açısından da benzer bir anlayışa sahiptir. Örneğin, “dostluk” da kendinde bir değer taşımaz, dostlar yalnızca haz edinmeye yaradıkları ölçüde değerlidir. Kireneliler için “dostluk gereksinimden doğar: Nitekim, bedenimizin bir parçasını bizimle olduğu sürece severiz” (DL, II, 91). O halde, bir insan, yanımızda olduğu ve anlık olumlu duygulanımlarımıza katkı sağladığı sürece değeri hak eder, fakat yanımızdan ayrıldıktan sonra onu düşünmeye gerek yoktur. Aristippos, kendi oğlunu reddettiği suçlamasına cevaben “işe yaramama” gerekçesini sunar (DL, II, 81). Yunanca’da “dost” teriminin (*philos*) aile bireylerini de kapsadığı dikkate alındığında, Okulun insanlarla ilişki kurmayı yalnızca araçsal olarak anladığı görülmektedir (Annas, 1993, ss. 231-232).

Benzer olarak, Kireneliler için “adalet”in de kendinde bir değeri yoktur (Annas, 1993, s. 231). Kurallar yalnızca uzlaşımaldır ve haz tecrübesine ya da olası cezalardan kaçınmaya katkı sağlaması bakımından bir değer taşır:

Doğaya göre doğru, saygın ya da alçak diye bir şey yoktur, bunlar yasa ve gelenekler gereği vardır. Erdemli insanı yanlıştan alıkoyan cezalar ve toplumsal kanılardır. (DL, II, 93)

[S]on derece uygunsuz durumlardan doğsa da, haz bir “iyi”dir. Çünkü eylem biçimsiz de olsa, haz “iyi”dir ve kendisi için istenecek bir şeydir. (DL, II, 88)

Geç dönem Kirenelilerden Theodoros; hırsızlık, zina, tapınak soygunculuğu gibi davranışların yasaklanma sebebinin akılsız kitleleri hizada tutmak olduğunu ve fakat söz konusu davranışların hiçbirinin doğada ayıp olmadığını savunur (DL, II, 99). Öyle görünmektedir ki sonucunda karşılaşılabilecek resmi ya da toplumsal cezaların nahoşluğu dışında, bir davranışı diğerinden daha iyi ya da kötü kılabilecek ölçüt bulunmamaktadır.

Öte yandan, Okulun kurucusu Aristippos hayatının farklı alanlarında “ölçülü” biri olarak da anlatılır: Kendini her yere, zamana ve insana adapte edebilmekte (DL, II, 66), kızı Arete’yi aşırı olanı küçümsemesi yönünde eğitmekte (DL, II, 72), fahişe Lais ile ilişkisine dair “[onu] tutuyorum ama ona tutkun değilim; çünkü en iyi şey, hazlardan uzak durmak değil, onlara yenik düşmemek ve üstesinden gelmektir” demektedir (DL, II, 75).

O halde, Aristippos, hazzı davranışlarının ereği yaparken ona karşı zafiyet beslemez ve onu doğru kontrol edebilir. Böylece karşılaştığı her durum karşısında özerkliğini muhafaza etmiş olur (Mann, 1996, ss. 108-109).¹⁴ Ancak yine de bu erdemler, belli bir haz yaşantısına ve acının engellenmesine aracılık ettiği için değerli olmalıdır. Gerçekten, ölçülülük, kişiyi hayattaki çeşitli zorluklardan alıkoymaya hizmet edecektir: aşırıdan kaçınan, uyumlu ve çeşitli bağımlılıklardan uzak durabilen bir kişinin deneyimleri, bu erdemlere sahip olmayan bir kişiye nazaran hep daha sorunsuz olacaktır. Dolayısıyla bu

¹⁴ Aristippos’un hayatının bu yönü, onu uzlaşımalsal değerlerden bağımsız, özerk bir hayat modeli olan Sokrates’in takipçisi yapar. Bkz. Annas (1993, s. 228).

erdemlerin de tikel haz ve acı yaşantıları bakımından araçsal olmadığını düşünmemek için bir neden gözükmemektedir.

Kısaca, Kirene Okulu için erdemli bir hayatın tek başına bir anlamı yoktur. Bir erdemi değerli kılan ölçüt, ancak bizi hazza yöneltip acıdan sakındırmasında bulunabilir. Bu anlamda, erdemli bir davranışın aynı sonucu sağlayan bir başka davranıştan biçimsel olarak farkı da olmaz. Erdemli davranışı insan doğasına uygunluğu bakımından merkeze alan mutluluk ahlakından farklı olarak, Kireneliler için erdemlin böyle bir işlevi bulunmaz. Zira, Kirenelilerin öncelikle, insanın kendi doğasına dair bir iddiaları bulunmaz.

5. Sonuç

Antik Yunan ahlak düşüncesinin temel olarak mutluluk ahlakı üzerine inşa edildiği fikri yaygın olarak kabul edilir. Kirene Okulu, aksini düşünenler olsa da, bu bakımdan bir istisna olarak görülmektedir. Bu yazıda, Okulun ahlak kuramı, bilgi kuramı ile ilişkisi çerçevesinde anlaşılmaya ve bu kapsamda, Okulun kabul ettiği ileri sürülen üç temel fikir bakımından Kirenelilerin mutluluk ahlakını benimsemediği gösterilmeye çalışılmıştır.

Kirene Okulu için dış dünya ile ilişkimiz neticesinde bize kesin ve apaçık bilgi veren tek kaynağımız haz ve acıdan oluşan, bedenimizde ve ruhumuzda belli tür hareketlere sebep olan ve yalnızca belirli bir süre boyunca tecrübe edilen duygulanımlarımızdır. Bu duygulanımların dış dünyadaki kaynağı hakkında ise herhangi kesin bir yargıda bulunamayız.

Öyleyse, “nasıl yaşamalıyız?” sorusunun cevabını, elimizdeki tek bilgi doğrultusunda hazza yönelip acıdan kaçınarak vermeliyiz. Bize haz yaşatan şey iyi, acı veren şey kötüdür. Bu hedefin ötesinde her şey temelsiz olacaktır. Kirene Okulu bu anlayışı, bilgi kuramlarına dayanan üç fikir çerçevesinde çalıştırır: İlk olarak Okul, yaşamı yekpare bir bütün olarak değerlendirmeye itiraz etmektedir. Kirenelilere göre insanın tüm yapıp etmelerinin - dolayısıyla hayatın - değil, tek tek davranışların nihai ereği vardır. Zira dolaysız ve kati bir şekilde tecrübe ettiğimiz tek gerçek, mevcut ana ait duygulanımlarımız olduğuna göre, yaşamın bütünü hakkında da bir kavrayışa varmak mümkün gözükmemektedir. Öyleyse yaşam, ancak, süreksiz anların bir toplamı olması bakımından değer taşır ve onu bütünüyle ele almanın bir önemi de yoktur.

İkinci olarak, haz peşinden gitme arzusu hazları biriktirmeye ve bizi gelecek adına bu yönde planlar yapmaya iter gibi görünse de Kireneliler böyle bir amaç da benimsemezler. Çünkü öncelikle bu çaba, kişiyi farklı şekillerde zora sokabileceği için mevcut anın haz ile değil acı ile tecrübe edilmesine sebep olur. Ayrıca, geleceğin belirsizliği ile davranışların altında yatan arzuların değişkenliği de, Kirenelilerin tercihlerin ve planların mevcut anla sınırlanması fikrini destekler. Başka bir deyişle, bilinmeyen ve kontrol edilemeyen bir gelecek için mevcut hazları riske atmamak daha makul görünmektedir. İlaveten, tek bilgi kaynağımız duygulanımlarımız olduğu müddetçe insan doğası hakkında da yargıda bulunamayız. Dolayısıyla, bilinmeyen bir

doğaya uygun erek belirlemek ve bu doğrultuda uzun dönem gelecek planı yapmak söz konusu olamaz.

Üçüncü olarak, Kirene Okulu mutluluk ahlakı bakımından merkezi bir yer tutan ve insan doğasına özgü olduğu kabul edilen erdemleri araçsal hale getirir. Akli başındalık, dostluk, adalet, ölçülülük gibi erdemlerin tek tek haz yaşantısına ve acıdan kaçınmaya hizmet ettiği ölçüde değeri olmaktadır. Erdemin insanla ilişkisi, bilinmeyen insan doğası üzerinden değil fakat, yine, duygulanımlar üzerinden anlaşılacaktır.

Aristoteles'te açık bir örneğini gördüğümüz gibi, Antik Yunan ahlak felsefesinde en yüksek iyi ve *yaşamın* ereği olarak düşünülen mutluluk, erdemli davranışlar temelinde tanımlanırken, iki temel varsayımdan yola çıkılmaktaydı. Ancak yukarıda özetlediğim üç fikir çerçevesinde Kirene Okulu'nun her iki varsayımı da kabul etmediği görülmektedir: (1) Mutluluk ahlakı düşüncesi yaşamı bir bütün olarak değerlendirir, oysa Kireneliler için yaşamın değil yalnızca tek tek anların bir gerçekliği ve değeri vardır. (2) Mutluluk ahlakına göre belli bir insan doğasının var olduğu ve buna uygun olarak insanın nihai ereğinin belirleneceği varsayılır. Kirene Okulu için ise insan doğası hakkında yargıda bulunmanın imkânı yoktur. Bu nedenle Okul, o doğaya uygun olmasına gayret edeceği bir gelecek planı yapma zahmetine katlanmaz ve erdemli davranışı, sonucu itibarıyla kişiyi hazza yönlendirip acıdan korumadığı sürece, başka herhangi bir davranıştan daha değerli görmez.

Böylece, Kirene Okulu'nun, mutluluk ahlakı düşüncesinin altında yatan varsayımları reddederek, dönemine oldukça aykırı görünen bir ahlak anlayışı benimsediği söylenebilir. En yüksek iyi, mutluluk değil, hem nihai hem de kendine yeter olan tikel hazlardır. Mutluluğun bir *pathos*'u olmadığı sürece, zaten pek çoklarınca eşadlı (*homonymous*) tanımlanan mutluluk, ancak dolaylı olarak elde edilecek bir sonuçtur. Mutlu insan, basitçe, yaşam boyu tecrübe ettiği haz miktarı acı miktarını geçmiş insandır. Değerli olan ve hedeflenen bu toplam değil, tek tek yaşanmış hazlar ve kaçınılmış acılardır.

Sonuç olarak, Kirene Okulunun mutluluk ahlakını reddetmesi hazcı bir ahlak anlayışı benimsemesinden değil, kendisini *pathē* içine kapatmasından kaynaklanır. Yalnızca şimdiki ana ait haz ve acıyla sınırlı olan *pathē*, insan davranışlarını bu iki uç arasında yönlendirmekte ve mutluluğun, kendini oluşturan parçaların toplamını aşan bir değerinin olmasını engellemektedir.

Teşekkür

Dönem sonu bitirme ödevimi bir vesileyle canlandırarak konunun akademik bir makaleye dönüşmesini teşvik eden ve sürecin her aşamasında rehberliği ve katkısı bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Refik Güremen'e çok teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Annas, J. (1993). *The Morality of Happiness*. New York: Oxford University Press.
- Aristoteles (2018). *Nikomakhos'a Etik* (S. Babür, Çev.). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Feldman, F. (2004). *Pleasure and the Good Life: Concerning the Nature, Varieties, and Plausibility of Hedonism*. Oxford: Clarendon Press.
- Irwin, T. H. (1991). Aristippus Against Happiness. *The Monist*, 74 (1), 55-82. doi: 10.5840/monist19917412
- Laertios, D. (2021). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (C. Şentuna, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lampe, K. (2015). *The Birth of Hedonism: The Cyrenaic Philosophers and Pleasure as a Way of Life*. Oxford; Princeton: Princeton University Press.
- Mann, W. (1996). The Life of Aristippus. *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 78 (2), 97-119. doi: [10.1515/agph.1996.78.2.97](https://doi.org/10.1515/agph.1996.78.2.97)
- O'Keefe, T. (2002). The Cyrenaics on Pleasure, Happiness, and Future-Concern. *Phronesis*, 47 (4), 395-416. doi: 10.2307/4182709.
- O'Keefe, T. (2016). Hedonistic Theories of Well Being in Antiquity. G. Fletcher (Ed.), *The Routledge Handbook of Philosophy of Well-Being* içinde (ss. 29-39). London; New York: Routledge.
- Plato (1997). *Complete Works*. (J. M. Cooper; D. S. Hutchinson, Ed.). Indianapolis; Cambridge: Hackett Publishing.
- Schuh, G. (2019). Was Eudaimonism Ancient Greek Common Sense? *Apeiron*, 52 (4), 359-393. doi: 10.1515/apeiron-2018-0037
- Sedley, D. (2017). Epicurean versus Cyrenaic Happiness. R. Seaford, J. Wilkins, M. Wright (Ed.), *Selfhood and the Soul: Essays on Ancient Thought and Literature in Honour of Christopher Gill* içinde (ss. 89-106). Oxford; New York: Oxford University Press.
- Tsouana, V. (1998). *The Epistemology of the Cyrenaic School*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Urstad, K. (2009). Aristippus for Happiness. *Philosophy Pathways*, 145. <http://klempner.freeshell.org/text/issue145.txt>, Erişim: Ocak 2019.
- Vlastos, G. (1984). Happiness and Virtue in Socrates' Moral Theory. *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, 30, 181-213. doi: 10.1017/S0068673500004685

Warren, J. (2013). The Cyrenaics. J. Warren & F. Sheffield (Ed.), *The Routledge Companion to Ancient Philosophy* içinde (ss. 409-422). London; New York: Routledge.

Zilioli, U. (2012). *The Cyrenaics*. Durham: Acumen Publishing.